

A művészettel nevelés a nemzet jövőbeli sikerébe történő befektetés

...az „általános” szint amatőrnek sok, profinak viszont kevés...

Vashegyi György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke az előadó-művészeti együttesek állami támogatásáról, a támogatási rendszer átalakításának szükségességéről, a zenekarok profiljának meghatározásáról és a Nemzeti Kulturális Alap működéséről nyilatkozott.

■ *Az utóbbi időben óriási nehézségekkel küzdöttek a zenekari muzsikuskok: nem csak a próbák és koncertek elmaradásával kellett szembenéznüik, de sok bizonytalanság övezi a különböző együttesek jövőjét is. Milyen hírek vannak ezzel kapcsolatban, mire számíthatnak a zenekarok a 2020-as év hátralévő részében és a jövő évadban?*

– Először hadd mondjak egy jó hírt: nincs ok az aggodalomra, mert Magyarországon jelenleg senki nem tervezi zenekarok megszüntetését vagy összevonását – ezt hivatalos minőségemben, mint a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Tanács elnöke mondhatom. Miniszterelnök úr megbízásából idén februárban én készítettem el a 2020-as évi költségvetési javaslatokat a komolyzenei előadó-művészeti együttesek vonatkozásában. Egy olyan lista állt össze, amely a Nemzeti Filharmonikusok több milliárdos költségvetésétől a Budapesti Fesztiválzenekaron át lényegében minden komolyzenei együttes állami támogatását tartalmazta. Bár ez a költségvetés-javaslat – címe szerint – az összes komolyzenei előadó-művészeti együttesről készült, a benne szereplő szervezetek döntő többsége szimfonikus zenekar, a teljes költségvetés nagyjából 90%-a is ezekre fordítódik. Ezen támogatások összege 2019-ben 9 milliárd forint körül volt, ami akkor az állami támogatás és a TAO-pótlás összességét jelentette. Ehhez képest Miniszterelnök úr márciusban – az éppen kibontakozó koronavírus-válsághelyzet kellős közepén – jóváhagyta, hogy 2020-ban ez a keret 4 milliárd forinttal növekedjen, vagyis az eddigi 9 helyett 2020-ban 13 milliárd forinttal gazdálkodhat az ágazat, s ez az ösz-

HTTPS://IMG.YOUTUBE.COM/VII/F70gZK.gBCKg/MAXRESDEFAULT.JPG

szeg 2021-ben várhatóan tovább fog emelkedni. A 2020-as támogatási összegeket pontosan rögzítettük, tudomásom szerint az EMMI megkötötte a vonatkozó szerződéseket és a szimfonikus zenekarok megkapták a támogatást, melyből biztosan tudnak működni. Szerintem magáért beszél az információ, melyet sajnos nem ismernek elegenden: jelenleg a GDP-arányos kulturális költségvetések sorrendjében Magyarország az Európai Unió első helyén áll!

■ *Az állami támogatás megszerzésének egyik törvényi feltétele az, hogy csak azok az együttesek szerepelhetnek a támogatottak között, amelyek megfelelő számban, állásban foglalkoztatják a zenészeiket. Teljesül ez a kitétel minden zenekarra? Lehet-e szabadúszó zenészekkel feltölteni a közpénzekből gazdálkodó együtteseket?*

– Ez egy rendkívül problematikus pont, melynél a magam részéről a rendszer gyökeres egyszerűsítését látom szükségesnek: amikor erről bármilyen fórumon kérdeztek és kérdeznek, mindig ezt javasoltam és javaslom. A jelenlegi minősítési rendszert komplikálnak ér-

zem, sajnos nem is kellően célravezető. Hiszen a múltat nem lehet „végképp” eltörölni, az együttesek a saját, létező hagyományaikon építkeznek tovább: minden együttes története más és más, nem könnyű összehasonlítani azokat, nem igazán lehet egységes rendszerben, objektíven érvényes mutatószámokat írni róluk. Nagyon különböző az infrastruktúra, amelyet használnak, különböző a történetük, tagságuk, életkoruk, kulturális hátterük és környezetük is, nem utolsósorban finanszírozásuk mértéke és struktúrája – csakúgy, mint kitűzött céljaik és törzsközönségük. Azt javasoltam Miniszterelnök úrnak, hogy 2021-től a foglalkoztatás kérdésében egyetlen fontos szempontot vegyünk figyelembe, mégpedig a kapott közpénz-támogatás éves mértékét: azoknál az együtteseknél, amelyek éves közpénz-támogatása – ezalatt az állami és az esetleges külön, nem-állami fenntartói támogatás együttesét értem – nem éri el a 300 millió forintot, fel kell oldani a foglalkoztatási kötelezettséget. Ez azt vonná magával, hogy ezek az együttesek a muzsikusaikat egyaránt legálisan foglalkoztathatnák folyamatos státuszban, vagy éppen számlával, minden egyes produkcióra külön-külön. Nem példátlan az általam javasolt rendszer, Nyugat-Európában sok helyen, főleg Londonban így működik – a kamarazenekarok, kortárs- és régizenei együttesek mellett – sok szimfonikus zenekar is. Ez Magyarországon a gyakorlatban azt jelenti majd, hogy az ő esetükben 2021-től az állam önként lemond a járulékok jelentős részéről. Meg kell értenünk, hogy nincs semmilyen gazdasági realitása annak, hogy ennyi szimfonikus zenekart, amennyivel most Magyarország szerencsére rendelkezik, kizárólag főállású együttesekként – nemhogy nyugat-európai, „csak” közép-európai szinten – méltón és közpénzből finanszírozzunk, még ilyen jelentős, majdnem 45%-os forrásbővítés mellett sem, melyet a szféra 2019-ről 2020-ra kap. Évi 300 millió forint közpénz-támogatás felett 2021-től viszont mindenkinek be kell tartani a foglalkoztatási kötelezettségeket; és ezeket be is fogják tartani, hiszen másképp nem kaphatják meg állami támogatásukat, mert mindenkire egységes szabályok vonatkoznak. Ez sokat fog tisztítani a képen: véleményem szerint a továbbiakban a zenekarok vezetőinek bölcsességére kell bízni, hogy mondjuk évi 600 millió forintból ugyanannyi embert ugyanannyi projekt erejéig akarnak-e státuszban tartani, mint egy másik zenekar évi kétmilliárdból.

Ha egy zenekar éves szinten 300 milliónál kevesebb támogatással gazdálkodhat majd, és szabadúszó zenészekkel fog szerződni – mi lesz ebben az esetben a produkciókra hívott zenészekkel, ha éppen nem kapnak feladatot? A járvány időszakában sokan a saját bőrükön tapasztalhatták, hogy ha bármilyen okból elmaradnak a koncertek, akkor fizetést sem kapnak!

– Ez általános probléma a világban, amióta művészek léteznek – és természetesen nemcsak a művészeti terü-

letre igaz. De hadd hozzak ide egy érzékletes adatot: ha egy itthoni együttes például évi 250 millió forint támogatást kap a magyar adófizetőktől, nem árt, ha tudja, hogy a francia adófizetők a William Christie által alapított *Les Arts Florissants* együttesnek – a francia zene-művészet méltán világhírű nagykövetének – soha nem adták évente ennek az összegnek még a felét sem támogatásként! Itt érzek egy óriási ellentmondást. Nálunk azt mondják, hogy nem lehet fenntartani ennyi pénzből egy főállású – úgy 60 státusszal rendelkező – zenekart. Így igaz, valóban nem lehetséges – de akkor talán el kellene gondolkodni azon is, hogy vajon reális-e ez a cél... A rendszert kellene okosan megváltoztatni: az eddig elmondott számok is érzékeltetik, hogy bár itthon nagyon sok pénzt költünk kultúrára és művészetre, a továbbiakban a hatékonyságot kell jelentősen növelnünk. Mióta több testületben is vezető pozícióba kerültem, rengeteg olyan koncepciót küldenek el nekem, amelyeknek a közös lényege: „ha jövőre ennyivel több pénzt kapunk, akkor jobb eredményt fogunk elérni”. Be kellene látni: az állam nem tud mindig és mindenkinek „ennyivel” több pénzt adni, de lehetővé tudja tenni a támogatások sokkal hatékonyabb felhasználást – például azáltal, hogy nem kéri vissza abból a járulékokat, és általában véve szabadabb kezet ad. A zenekarok pedig mutassák meg, mit tudnak ebből produkálni: hiszen ők döntenek el, hány koncertet adnak, mit, kinek, hányszor játszanak el, hány fős együttesrel, kit hívnak meg szólistának – egyetlen követelménynek kell csak igazán megfelelniük: a produkciójuk legyen magas színvonalú és igényes, közvetlenül valódi értéket. Én a minőségi megközelítés híve vagyok, ami itt is nagyon fontos. Óriási dolog, hogy a szféra ennyi támogatást kapott – és egyben türelmi időt is, hogy végre rendezze saját dolgait, mert ez elkerülhetetlen. Nem biztos, hogy minden jövőbeli kormány ennyi támogatást fog adni a kultúrára, azon belül is a klasszikus zenére. Amelyik zenekar az évi 300 millió forint alatti kategóriába fog esni, az még így is sok közpénzzel gazdálkodhat; az én együtteseim, a Purcell Kórus és Orfeo Zenekar például 2000-2010 között, tíz év alatt összesen sem kaptak 100 millió forint közpénzt, mégis sikeresen tudtunk működni. Jelentős részben piaci alapon: a piaci alapú működés sokszor egyszerűen rákényszerít a magas színvonalú munkára, ami egyáltalán nem hátrány.

A közelmúltban sokat hallhattunk a készülő nemzeti komolyzenei stratégiáról – mi lett a dokumentum sorsa?

– Azzal kezdem, hogy amikor – egy bő éve – kezembe került a kulturális államtitkárság által készített anyag, annak készülő stádiumában is nagyon zavart, hogy megírói a magyar zenetörténet feltérképezését a nemzeti romantikánál, az általam rajongva szeretett Erkel Ferencnél kezdték. Fontos mindig felidézni, hogy előtte is, évszázadokon keresztül volt európai csúc színvonalú zenei élet Magyarországon! Joseph Haydn pél-

dául 30 évig Magyarországon, az Esterházy-hercegek támogatásával alkothatott – meggyőződésem, hogy az egész bécsi klasszika, sőt a teljes európai zenetörténet is máshogy alakult volna enélkül a kivételes mecénatúra nélkül. Tavaly ezért írtam még néhány oldal történeti előszót az államtitkárság dokumentumához, ebben megemlékeztem a magyarországi középkor, reneszánsz, barokk és klasszika zenéjéről is. A szimfonikus zenekarok az egész világon – ha nagyvonalúak vagyunk, akkor is – csupán mintegy 200 év repertoárját játsszák, lényegében az 1750-1950 között született zenét, sőt, annak is egy viszonylag szűk szeletét. Ezért is lenne fontos esetükben a profiltisztítás, a feladatkörök meghatározása! A vidéki zenekarok helyzete például „geopolitikailag” meghatározott, ezáltal stabilabb is, ennek minden előnyével és hátrányával együtt. Ugyanakkor fontos lenne tisztázni, hogy a különböző együttesek milyen célokat szeretnének elérni. Visszatérve a stratégiára: meggyőződésem – és ezt Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár úrnak is megírtam tavaly őszi levelemben –, hogy egy valóban átfogó, minden fontos szempontot figyelembe vevő nemzeti komolyzenei stratégia elkészítése több esztendőre, a következő évekre ad majd feladatot minden érintettnek. Sőt: sikeres megalkotásához a zenei életet irányító felelős vezetők összefogására és példás együttműködésére lesz szükség.

■ *Ha már felmerült a profilok kérdése – hogy látja a Rádiózenekar helyét a zenekarok palettáján? Sokáig a fő arcúlat a kortárs művek rögzítése volt, ami hosszabb időre megszűnt, majd történtek kísérletek ennek újraélesztésére, ám megnyugtató döntés a helyzetükről a mai napig nem született.*

– Valóban nagy, sőt súlyos problémának érzem, hogy a szimfonikus zenekari profilok nincsenek kellőképpen tisztázva: a Rádiózenekar egyik fő tevékenysége korábban tényleg a kortárs művek rögzítése volt. A Magyar Rádió zenei együttesének fenntartója immár az MTVA, a tőlük kapott támogatás mértéke évek óta változatlan, évi 871 millió forint, emellett 2019-ben 300 millió forinttal, idén 500 millióval támogatja őket az állam is. Mindezen állami támogatás 2021-re is beépülő forrás, mely terv szerint a jövő évtől tovább növekszik: ugyanakkor véleményem szerint feltétlenül szükséges, hogy 2021-től a fenntartó MTVA is jelentősen – legalább arányosan – növelje már régóta változatlan támogatási összegét. Ezzel párhuzamosan fontos, hogy a Rádió zenei együttesének vezetése tisztázza a művészeti vezetői kompetenciákat és feladatkört, olyan célokat megfogalmazva, amelyeket a tervezhető anyagi háttérrel el szeretnének érni – és ez természetesen nem csak rájuk, hanem minden magyar komolyzenei előadó-együttesre igaz.

■ *A zenekarokon kívül milyen együttesekre, szervezetre szeretné ráirányítani a figyelmet a közeljövőben?*

– Bár valóban a szimfonikus zenekarok jelentik a magyar zenei élet egyik alappillért, feltétlenül érdemes szélesíteni ezen a körön. Például a kamarazene irányába: 2021-től szeretnék elindítani egy vonósnégyes-támogatási programot is. Ha idén elköltünk 12 milliárdot szimfonikus együttesekre, akkor jövőre szerintem szánhatunk 150 milliót vonósnégyeseinkre is, hiszen a kamarafarmációk közül a vonósnégyes talán az egyik leginkább munkaigényes műfaj, ráadásul igazi „hungaricum” is. Nem csak a magyar vonósnégyesek szinte páratlan nemzetközi sikerei miatt, hanem azért is, mert az egész műfaj – a bécsi klasszikus szimfóniával együtt – a történelmi Magyarországhoz erősen kötődve, szintén Joseph Haydn „köpönyegéből” bújta elő, ahogyan mondani szokás, nyomban teljes vértetben. Egy vonósnégyesnek összecsiszolódni, komoly repertoárt felépíteni és azzal nemzetközi szintre fejlődni rengeteg munkába és időbe telik, sok-sok befektetést igényel. Ezt mindenképpen segíteni kell. Ezen kívül – szerintem az eddigieknél komolyabban – érdemes támogatnunk a magyarországi kortárs- és régizenei műhelyeket, a minőségi kamarazenekarokat és -kórusokat.

■ *A szervezeti változás igénye a Nemzeti Kulturális Alapot illetően is többször felmerült már. Hogy látja az NKA kultúrmecénás szerepét a mai zenei közéletben?*

– Úgy gondolom, az NKA nagyon fontos intézmény, amely alapvetően működőképes jelen formájában is, de érdemes rajta fejleszteni. Elődöm az MMA-elnöki székben, néhai Fekete György tiszteletbeli elnök úr alapította az Antall-kormány idején, akkor még kultúrpolitikusként: ő az NKA-t arra hozta létre, hogy civil kezdeményezéseket támogasson. Fekete elnök úr többször mesélte többünknek is, hogy anno – amikor egy percet kapott Antall József miniszterelnök úrtól, hogy az NKA megalapításának szükségességét néhány mondatral megindokolja – ő így fogalmazott: „Az NKA-ra azon értékes kulturális kezdeményezések támogatása céljából van szükség, melyek máshogyan nem jöhetnének létre.” Személy szerint az NKA esetében is a profiltisztítást tartanám szükségesnek, hiszen a szervezet – az elmúlt bő 25 év alatt – sok szempontból eltávolodott az eredeti céljaitól. Mivel arra hozták létre, hogy civil kezdeményezéseket támogasson, egyáltalán nem tartom helyesnek azt a gyakorlatot, hogy az állam vagy önkormányzat egy általa alapított és fenntartott intézménynek feladatot ad, de nem biztosít hozzá kellő forrást, hanem azt mondja, az intézmény pályázzon arra az NKA-nál. Ezt a gyakorlatot minél előbb meg kellene szüntetni: ki kell zárni az ilyen intézményeket az NKA pályázói köréből – és ezen döntés meghozatalával nyomban sohasem látott forrásbőség fog előállni a jelenlegi finanszírozási feltételek mellett is. Még egyszer hangsúlyozom: az NKA intézményét semmiképp nem lenne jó felszámolni, de strukturálisan továbbfejleszténi szükséges és érdemes lenne. Ha nem lennének az MMA

elnöke, akkor is helyes lépésnek tartanám például a – sokak által akkoriban bírált – minisztérium, szakmai szervezetek és MMA közötti egyharmad-egyharmad-egyharmados delegálási arány néhány éve történt bevezetését. Mivel az MMA által jelölt kurátorok értelemszerűen a szakmai elit tagjai – nem szükségképpen, de általában a köztisztület akadémikusai is –, ezzel a döntéssel a művészeti tematikájú kuratóriumok összetételében kétharmados szakmai képviselőt jöhetett létre a korábbi 50%-kal szemben.

I Visszatérve a zenekarok és a művészeti nevelés témájára: mit látna fontosnak a változtatások közül ebben a periódusban, amikor a járvány miatt úgymint nehéz helyzetbe került az ágazat?

– A koncentrált és minőségi munkára hívnám fel újra a figyelmet. Legalább húsz éve nem értem, hogy olyan zenekarokban, ahol nem tudnak kiemelkedő fizetést adni az ott foglalkoztatott kollégáknak, rugalmasabb munkaszerződésekkel – melyek például jól és előre megtervezett próbarendek által lehetőséget adnának több együttesben való párhuzamos és magas színvonalú munkára – miért nem csökkentik az elvégzendő munka mennyiségét. Egyszerű a kérdés, melyet érdemes feltennünk: mi az a pontos munkamennyiség, melynek valóban maximális színvonalú elvégzése a jelen díjazás mellett elvárható? Szerintem pont annyi, jól megszervezett és magas szakmai színvonalú munkát kell adni a kollégáknak – és akkor a maximális teljesítmény valóban elvárható, érdemes is ragaszkodni hozzá. Ahogyan a finanszírozás kapcsán már korábban elmondtam, fontos, hogy mindenkire azonos szabályok vonatkozzanak: az pedig, hogy ki hova szerződik, a muzikusok saját döntése, melyet – a néha kicsit cinikus közhiedelemmel szemben – nemcsak a fizetés nagysága, hanem sok más szempont is befolyásol. Izgalmas kérdés, hogy egy-egy kiemelkedő tudású zenészt végül melyik együttes nyer meg magának, de az igazi stratégiai gondolkodás annak megtervezése, hogy egy ilyen komoly mértékben bővülő költségvetéssel az egész zenekari szféra is épülni tudjon, és így egyre magasabb szinten lássa el feladatát. Javasolom, zenészként se feledkezzünk el arról, hogy egy pandémiás válság-időszakban például könnyen felmerülhet a társadalomban a kérdés: e nehéz időkben ugyan miért kell ennyit költeni zenekarokra, és tágabb értelemben, kultúrára és művészetre? Erre csak az lehet a jó válasz, hogy minden adófizetői forintot a maximális hatékonysággal, magas színvonalon működő művészeti szféra támogatására költünk, mely egyértelműen a magyar nemzet és társadalom jövőbeli sikerét szolgálja.

I Azért léteznek olyan kezdeményezések, amik ebbe az irányba mutatnak. Ön szerint elég figyelmet kapnak azok az együttesek, amelyek a művészeti nevelés fontosságát kellően hangsúlyozzák, illetve a gyakorlatban is tesznek ezért?

– Ennek fontosságát valóban nem lehet eléggé hangsúlyozni: a művészettel nevelés a nemzet jövőbeli sikerébe való befektetés. Idetartozó, szerintem nagyon örömteli fejlemény, hogy a közelmúltban dr. Freund Tamást választották a Magyar Tudományos Akadémia elnökének. Nem mindenki tudja róla, hogy ő kiváló muzikus is: eredetileg hivatásos zenésznek – klarinétművésznek – készült, de végül a tudományos pályát választotta. Világhírű agykutató, kutatásai a mai tudományos módszerekkel is bizonyítják Kodály Zoltán 70-80 évvel ezelőtti elgondolásainak helyességét. Kodály koncepcióját sajnos évtizedek óta rengetegen félreértik: ő egyáltalán nem hivatásos zenészt vagy szolfézbajnokot akart nevelni minden magyarból! Persze nyilvánvaló, hogy – legendás zeneakadémiai tanárként – volt elgondolása a hivatásos zenészek sikeres képzéséről is: és ez is aktuális kérdés ma, hiszen a mai magyar zeneoktatás egyik problémája, hogy az „általános” szint amatőrnek sok, profinak viszont kevés... De visszatérve Kodályhoz: nem főállású magyar muzikusokat akart tízezerrel képezni, hanem mindenki számára fókuszba helyezte a sport és a művészeti nevelés, azon belül a zenei nevelés fontosságát, amit már a görögök is felismertek. Ezt igazolják Freund Tamás kutatásai is: a tudomány mai állása szerint 18 éves korig az agyi struktúrák optimális kialakulásához a művészeti nevelésnek és a sportnak dominálnia kellene! Ezt mondja a tudomány – és a gyakorlatban milyen messze vagyunk ettől! De szerencsére léteznek nagyon jó példák e téren is, számomra egyik ilyen a Zuglói Filharmónia. Sok magyarországi szimfonikus együttes szeretett volna 2021-től tisztán állami fenntartásúvá válni, de – Miniszterelnök úr döntése értelmében – elsőként, és eddig egyedül pont azért kapták meg ők ezt a kitüntetett lehetőséget, mert másoktól eltérő, létfontosságú és rendkívül magas színvonalú, amit csinálnak. Náluk tényleg megvalósul a művészettel való nevelés, és a zenekarépítő, zenekari képzést nyújtó profiljuk is különlegesen eredményes. Immár 10 éve, hogy a zuglói kerület összes, 6-18 év közötti diákjának évente egy alkalommal biztosítják az ingyenes, magas szintű ismeretterjesztéssel egybekötött, egyben összművészeti elemeket tartalmazó – és az adott életkorhoz igazodóan megszerkesztett – élő koncertélményt, amely az iskolába járás 12 éve során egy életre szóló „bevéődést” ad. 2020-ig erre az egy kerületre koncentráltak, 2020/2021-ben az állam támogatásával a program egy újabb kerülettel bővült, 2021/2022-ben pedig már három budapesti kerület diákjait vonják majd be a koncertjeikbe. Az ilyen zenekarok fennmaradása valóban nemzeti érdek – és szerencsére sok-sok kiváló együttesünk van. Minden tölem telhetőt meg fogok tenni azért, hogy a szféra fejlődését – az eddig elmondott elvek alapján – a jövőben is elősegítsem.

(Mechler Anna)